

LIBRIS

We know
books

Radu Ciobanu

ROATA LUMII

- roman -

Ediția a II-a

LIMES
2025

Colecția ROMANUL ROMÂNESC AL SECOLULUI XXI

Editor: Mircea Petean

Coperta: Dinu Virgil

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CIOBANU, RADU**

Roata lumii : roman / Radu Ciobanu. - Ed. a 2-a. -
Florești : Limes, 2025
ISBN 978-606-799-892-4
821.135.1

© Radu Ciobanu

© Editura Limes, pentru prezenta ediție

Str. Castanilor, 3

407280 Florești – Cluj

Tel.: 0723/194022

Email: edituralimes2008@yahoo.com

www.edituralimes.ro

1

Sania ușoară trasă de două perechi de cai și ocrotită de doisprezece călăreți se oprește în fața conacului. E seară. De pe caii în spume se înalță aburi. Zăpada pulberată de viscol și copite se învâртеjește acum și în jurul slujitorilor buluciți în întâmpinarea stăpânului. Nu s-a întunecat de tot, dar câțiva poartă făclii. De undeva din spate, din curtea cu acareturi, se aud hămăiturile îndârjite ale căinilor.

Până a nu se opri sania, el izbutise să se descurce din tohorcile în care fusese învelit. Acum, părând mai înalt sub cușma bogată de jder acoperită de omăt, coboară în grabă, fără a mai aștepta să fie sprijinit de subsuori.

– Cum se simte? întreabă fără a se adresa cuiva anume, în timp ce urcă treptele de la intrare.

Dintre toți cei ce foiesc în juru-i, răspunde, cum se și cuvine, numai vătaful casnicilor:

– Numai Dumnezeu știe, boierule, căci dânsa nu mai are cunoștință.

Câteva slujnice suspină. Nu-i plac smiorcăiturile astea prin care bănuiește că vor să-i arate cât sunt de îndurerate în credința lor. Dar tot el se mustră apoi: poate le asupresc degeaba, căci într-adevăr au de ce suspina; ea a fost blândă și i-a ocrotit pe toți. Uneori chiar prea blândă...

Când să intre, se izbește de copiii răscoliți să-l întâmpine. Toți. Nu. Aproape toți. În primul rând fetele. Le numără dintr-o ochire: Maria, Tudosca, Safta. Dintre băieți, numai Pătrașcu.

Nicolae e în drum spre Stambul, să-și aducă mireasa. Rău s-a mai potrivit. Va trebui să trimită poate un olăcar pentru a-l întoarce. Dacă nu va fi trecut de acum Dunărea la Oblucița... Cât despre Ioniță, cu slujba lui de serdar, cine știe pe unde va fi fiind, nu-l vor fi aflat, nu va fi ajuns... Tudosca și Safta plâng. Fiind stăpâne, n-au de ce să se sfiască și jalea lor e mai zgomotoasă decât a slujnicilor. Doar Maria are chipul împietrit – ea e cea mai vârstnică, a văzut mai multe – și-l îmbrățișează scurt, îngropându-și o clipă fața în barba lui îmbelșugată, înăsprită de fulgii care au înghețat în ea.

– Cât mă bucur că ai venit, tată!

Nu e un suspin, ci o șoaptă gravă, menită doar urechilor lui și în care el simte, înduioșat, o nesfârșită ușurare. Nu-i răspunde nimic, dar ea percepe în blândețea fermă cu care i se desprinde din brațe că a înțeles-o și că într-adevăr, va lua asupra-și toată povara acestei cumplite împrejurări. În trecere, sărută fruntea celorlalte două și își așază o clipă mâna pe umărul lui Pătrașcu într-un gest de tandrețe bărbătească, aspră, ca și cum i-ar spune, hai să vedem noi, bărbații, ce-i de făcut...

Dar nu-i nimic de făcut. Își dă seama de cum îi vede ochii închiși, pleoapele vineții pe chipul emaciat, a cărui paloare se confundă cu albul așternutului. O șuviță i s-a lipit de fruntea umedă. Părul acesta poate că-l înspăimântă cel mai mult din prima clipă. Mătăsos altădată, de culoarea spicului copt, pare acum încenușat și friabil, ca și cum o flacăra ar fi trecut asupra-i. Iar aici înăuntru e un aer încropit, un miros dulceag și greu de ceară topită și tămâie, de caznă și sudoare și de încă ceva necunoscut și străin, poate de la lecurile ce i le vor fi dat. Odată cu el, purtată și de cei ce-l urmează, pătrunde și boarea proaspătă a viscolului de afară, risipind pentru o clipă toate mirosurile stătute de care se izbise. Flăcările lumânărilor se zbat. Ochii ei se deschid șovăielnici și privirile îi rămân rătăcite câteva clipe în tavan, de unde coboară încet. Nu par a vedea sau a recunoaște și totuși, când ajung asupra

lui, se opresc și în expresia lor albă, placidă, licărește o scânteie sfioasă. Chiar și buzele schițează o mișcare părelnică, mai curând reflexul unui freamăt interior care nu mai află puterea să răzbată în afară, ceva ce ar putea fi interpretat și ca un foarte evanescent surâs. Oare m-a recunoscut?

– S-a deșteptat! suspină din adâncuri Tudosca, acoperindu-și obrazul cu palmele.

S-a deșteptat, s-a deșteptat, se strecoară șoapta uluită ca de o minune, din om în om, până în cuhnii, până în casele slugilor zgulite sub aripa morții, pe care de aproape patru zile o simt boltită deasupra conacului.

Se apleacă și-i cuprinde mâna între palmele lui mari și reci. Îl înfioară puțina ei greutate, ca și când ar fi alcătuită din oase de păsări. Dar degetele ei au un ușor tremur și neîndoielnic îl recunoaște, căci ceea ce îi luminează acum chipul sfârșit e cu adevărat un surâs în care se poate citi recunoștința sau, poate, încredere.

– Sunt aici, Ileană, șoptește el, nu te teme...

Din nou acel tremur aproape imperceptibil al degetelor. Nu te teme... De câte ori îi spusese cuvintele acestea de-a lungul unei vieți? Câte spaime, câte întâmplări cuprindeau în ele... Nu te teme îi spusese când năvăliseră tătarii, și când polonii prădaseră Iașii, și când îl popriseră la Daszow. Și când plecase la asediul Vienei, și când hogaea își strigase chemările la rugăciune din turla bisericii Sfântului Neculai, și când Ioana și Ana le muriseră de ciură... S-ar părea că aceasta fusese porunca întregii lor vieți. Iar ea nu se temuse, purta în vine sângele mândru al Movileștilor, le înfruntase toate cu un fel de încăpățânată semeție. Biată semeție din care, iată, nu mai rămăsese decât umbra și visul. Pleoapele obosite îi coboară încet. Pare că se adâncește într-un somn, de data aceasta însă, într-un somn odihnitor. Îi așază încet mana peste așternutul alb.

– E o minune cum s-a liniștit de cum ai pășit în casă!

Uimirea e a Saftei, însoțită de murmurul slugilor. Își duce degetul la buze și le face semn, fluturându-și amândouă mâinile, să iasă. Numai Ghelafie, cu capul lui albit între aceste ziduri, se strecoară pe lângă el și șoptește îndoindu-se de șale:

– Blana, boierule. Și cizmele...

Îl urmează în tindă. Își leapădă, cu o smucitură din umeri, blana scumpă, de soboli, care, până să apuce Ghelafie s-o ia, rămâne grămădită pe podea, ca un straniu animal adormit. Se așază într-un jilț și își întinde piciorul.

– Cumplită iarnă, șoptește bătrânul icnind, în timp ce-i trage cizma. Bine că v-a ajutat Dumnezeu de ați răzbit.

Da, n-a fost ușor. De câteva ori erau să piardă drumul. Într-adevăr, cumplită iarnă. Bântuie în haiticuri și lupii, ieșiți la calea mare, unii din păduri, alții din stufulișurile Dunării. Aceasta avea să fie doar prima dintr-un lung șir de ani – vreo zece – cu ierni la fel de cumplite și cu veri reci, care nu îngăduiau pârguirea bucatelor. Dar asta ei n-aveau de unde s-o știe, o vor însemna doar mai târziu făcătorii de calendare și cititorii în semnele vremii. De altfel, în ceasul acesta nici nu-l interesează și de aceea nu-i răspunde lui Ghelafie, ca și când nu l-ar fi auzit. După cum pare a nu-i auzi nici când vin să-l poștească să pună ceva în gură, va fi flămând și ostenit, să mănânce și apoi să se întindă, să se odihnească măcar un ceas, două, căci vor veghea ei, copiii, ca și până acum. Îi urmează, li se supune, mănâncă adunat tot asupra singurului său gând, încât dacă l-ar întreba careva ce duce la gură, n-ar ști să spună. Abia când a isprăvit, își privește fetele cu un fel de muștrare:

– Dar bărbații voștri unde-s?

– Zosin, zice Safta, e plecat la Mosc după blănuri. Se va întoarce în curând, până-n Crăciun.

– Nu știam că s-a apucat de negustorie. Halal boier!

În ochii Saftei scapără o scurtă îndârjire:

– Suntem nevoiți, tăicuță, nu de bunăvoie negustorește...

Are dreptate, recunoaște el, sunt strămtorați cu toții. Safta, la cei treizeci și patru de ani ai ei – ea e cea mai mică în viață – i-a dat până acum doi nepoți și două nepoate. Și, după toate semnele, nu se va opri aici. Fetelor le va trebui zestre. Nu s-a gândit rău Zosin Bașotă, va trebui singur să se îngrijească de agoniseală, căci steaua lor – steaua Costinilor, vrea să zică – se cam apropie de scăpătat. Acesta e de altfel unicul lui gând, pe care împrejurarea de acum nu face decât să-l agraveze.

– Al meu, zice și Tudosca, de parcă s-ar dezvinovăți, vine peste două zile... Nu mai întreabă de ce.

– Hai să te odihnești oleacă, tăicuță, îl îndeamnă Maria, poate doar pentru a schimba vorba.

A devenit bănuitor, cu prepusuri asupra tuturor. Pe ea nici n-o mai întreabă, știe. Ilie al ei, un Cantacuzin, la fel de mândru ca și ei, Costinii, e vistiernic mare al lui Constantin Vodă Brâncoveanu. Mirare ar fi să vie măcar la înmormântare. Dar unde s-a mai pomenit pe vremea lui, pe vremea tinereții lui, ca un boier să-și lase jupâneasa singură, numai în seama slugilor, la drum de iarnă ca acesta!

Nu vrea să se întindă. Odihnească-se ei. Lui să-i ducă doar un jilț din cele adânci, acolo, lângă dânsa și apoi să-i lase singuri. Asta e datoria – și nu numai datoria, ci și dorul lui – de a o veghea până la capăt.

În conacul învăluit în bezna lăptoasă a viscolului s-a lăsat de la o vreme o tăcere care ți se pare dintr-odată nefirească. O ascuți cu capul ușor înălțat, ca o sălbăciune cu urechile ciulite. S-au tras prin încăperile și cotloanele lor, bucuroși să se poată odihni, împăcați cu hotărârea ta neînduplecată de a veghea singur. Nu se mai aude decât vaierul vântului prin hornuri. În răstimpuri, prin încheieturile ferestrelor și ușilor bătrâne, se strecoară cate o suflare înghețată care biruie pentru o clipă dogoarea butucilor din cuptorul de cahle albastre, smălțuite, și face să tremure flăcărilor lumânărilor. Au conținut de mult și câinii, ascunși acum, ghemuiți

printre vite și cai, în pazele calde ale grajdurilor. Nu te-ar mira să auzi lupii alungați de pustietățile înghețate, scheunând dincolo de ziduri, rozând tocurele de lemn ale porților. S-a mai întâmplat și în alte ierni asemenea acesteia. Asemenea acesteia? Nu, n-ai mai îndrăzni să spui. Asemenea acesteia nu pare a mai fi fost alta. Aceasta o simți ca pe o iarnă de răscruce, de hotar, de capăt, de Dumnezeu știe cum să-i mai zici. Rea, purtând ceva vrăjmaș și neînduplecat în gerul și zăpezile ei nesfârșite, bântuite de viscole sălbătice. Iarna și viscolul ne apără de năvăliri. Iarna n-avem dușmani decât lupii, iar pe aceștia-i răzbim. Cu astfel de gânduri te mângâiai în alte dăți, dar ele nu-ți mai ajută și nu te mai simți nicidecum îmbărbătat rostindu-le. Fiindcă acum nu mai e vorba doar de iarnă, ba chiar deloc nu mai e vorba de iarnă. Fiindcă de mult simțeau că se apropie ceva crâncen, din toamnă, poate chiar din vară, ceva ce ar putea să însemne nici mai mult, nici mai puțin decât sfârșitul. Dar nu te așteptai, pentru nimic în lume nu te așteptai să se întâmple atât de curând și mai ales nu astfel. Lovind adică în făptura aceasta frumoasă și blândă, cu nimic vinovată. Dar poate că tocmai așa ți-e dat să fii pedepsit pentru nemărginita-ți trufie.

Abia acum, înconjurat de noapte și singur cu ea – sau cu ceea ce a mai rămas din ea, din femeia ta – abia acum te cuprinde fără veste o slăbiciune ca o sfârșeală și te bucuri că ai apucat să te așezi, căci te-ar fi lăsat genunchii. O slăbiciune sau o deznădejde, ceva amar și fătă nume – acum, când nu mai e nevoie să te arăți față de nimeni puternic și mai ales sigur de tine – o slăbiciune care vine din presimțirea grozavă în stăruința ei că totul a pornit pe povârnișul destrămării. Și, odată cu asta – nu mai are nici un rost să te ascunzi – odată cu asta mai e frica. A pus stăpânire pe tine frica. Pe tine, cel care i-ai spus de atâtea ori „nu te teme”, pe tine, cel neînfricat și orgolios, pe tine, cel care ai răzbit de fiecare dată în împrejurări de multe ori de-a dreptul fioroase. Pe tine, așadar, ia-te în brațele slăbănoage dar neînduplecate ale fricii. Acea că

de data asta n-ai să mai răzbești. La drept vorbind, nu ideea sfârșitului te înspăimântă, ci neputința de a ști de unde și mai ales cum va veni. Căci întâmplarea aceasta nenorocită la care stai neputincios de față, moartea ei, nu e decât un semn, unul dintre ultimele, e drept, totuși doar un semn: e abia începutul sfârșitului. Ea îți amintește de acea viitură de ape, a cărei priveliște ai văzut-o în tinerețe, demult, pe când vă aflați adăpostiți în Polonia. Ehe, ce vremuri! Frumoase vremuri, deși nu ușoare, nicidecum ușoare, căci erați mulți, iar cea mai mare parte a avutului rămăsese aici. Pântecelul trebuiau totuși umplute și – mai mult decât atât – rangul neamului se cădea ținut în așa fel, încât panii pământeni să n-aibă pricină a-și vădi binecunoscuta țâfnă. Au fost frumoși acei ani pentru că ați reușit să fiți asemenea acelor pani, astfel că până și trufia voastră, a Costinilor, poate de la ei ați deprins-o. Erați strâmtorați, dar știați să vă ascundeți strâmtorarea fără a vă umili și numai tu știi că nu v-a fost nici simplu, nici ușor, mai ales după ce v-a răposat tatăl, de ai rămas tu singur să le porți de grijă tuturor. Și totuși, ce ani frumoși! Pentru că toate căile îți erau deschise, iar izbânda nu atârna decât de destoinicia și iscusința minții tale. Pe când acum toate sunt în urmă, prăvălite în hăul cel fără întoarcere, și atârna numai de puterile tale, câte ți-au mai rămas ca destrămarea să se mai prelungească o vreme. Dar la ce bun? Roata lumii și-a urmat lucrarea ei, tăcută și bine unsă, de vreme ce n-ai băgat de seamă. De mirare această nebagare de seamă, căci despre roata lumii ai scris tu însuși de atâtea ori. Dar, uite, ți-a fost dat ca abia acum să descoperi că ai făcut o greșeală de care puțini sunt scutiți, și anume aceea de a fi gândit că roata aceea se învârtește numai pentru alții, pe când ea măsoară deopotrivă și zilele tale. Ca și cu moartea: toți gândim că e ceva care le e dat doar celorlalți. Fericirea și ea ți-a fost dată, e drept, ca tuturor, doar sub chipul unor bucurii mai mult sau mai puțin scurte, pe care, tot acum, când e prea târziu, le știi prețui cum se cuvine. Fericite, așadar, au fost zilele acelea îndepărtate, căci

atunci ai pătruns uimit și puțin înfricoșat în lumea cea fără de capăt a cărților, căreia i-ai rămas desfătat rob până azi. A citi cărți și a te deda trudei dulci a scrisului, patimi pe care le-ai deprins atunci fără a mai putea – dar și fără a voi – să te desprinzi de ele, căci, vorba Ecclesiastului, pe care îți părea uneori a o auzi și noaptea, ca o șoaptă a cuiva neștiut, care îți purta de grijă: „*Și peste toate acestea, fiul meu, să fii cu luare-aminte: scrisul de cărți este fără sfârșit...*” Măcar de-ai fi stat, în zilele care ți s-au dat, numai de scrisul cărților. Să te fi zidit într-o chilie, să te fi tras într-o sihăstrie, cu schimnicii, poate îți mântuiai și *Letopisețul cel Mare*, a cărui neîmplinire îți apasă gândul și în ceasul acesta. Dar nu te-au lăsat vremurile, cumplitele vremuri, care nu-ți îngăduiau zăbava prea îndelungată asupra cărților. Ai și scris-o asta, ca și cum ai fi vrut să te dezvinovățești față de tine însuși, înainte ca alții să te fi învinovățit. Nu fi însă fățarnic și mărturisește măcar acum că nu numai vremurile te-au împiedicat, ci și ispita mării și a puterii. Da, ar fi nedrept să nu se țină seama că ți-ai iubit moșia și că ai făcut tot ce ți-a stat în puteri s-o aperi de urgii și mai ales deurgia turcească, cea mai cumplită dintre ele. Dar nici de dulceața otrăvită a puterii nu ți-a fost scârbă. Ți-a plăcut să tragi sforile cele nevăzute ale Curții, să faci și să desfăci domnii, să te știi întâiul în țară după Vodă și să vezi, și să simți, și să știi cum, printre toate acestea, averile îți sporeau: Drăgușani și Cristești, Șepenița, Lujani și Seleușul de Sus, Poiana Călugăra, Vlădeni, Târlești și câte altele risipite în ținutul Cărligăturii, Dorohoiului, Iașilor, Neamțului, Sucevei și până în Pocuția, sate și pământuri, turme și herghelii, vii, livezi și păduri. Da, zici tu, tot ca și cum te-ai dezvinovăți, dar eram mulți, feciorii se cădeau boieriți, fetele înzestrate, rangul păstrat. N-am înșelat și n-am asuprit și nici judecăți strâmbe n-am ocrotit. Atâta doar că, spunându-le acestea din urmă, nu mai ești atât de sigur de tine iar gândul a prins a-ți tremura. Îți tremură gândul ca frunza plopului în vară mai ales când zăbovește în preajma celorlalți și în primul rând a fratelui tău, acel veșnic

necugetat Velicico, gata oricând să jure strâmb pentru a-și spori cu o palmă moșia și pe care tu de atâtea ori ai încercat zadarnic să-l înfrânezi. Mai bine s-o lăsăm baltă. Nu e acum ceasul și prilejul pentru asemenea judecăți, chiar dacă aceasta pare a fi vremea când ești chemat să plătești. Scriai odată că ai să dai sama de toate câte le scrii. Nu-ți iei vorba înapoi – nici n-ai avea cum, căci cuvântul, odată scris, nu mai poate fi luat înapoi – și ești gata oricând să dai sama cu fruntea sus de toate cele scrise. Dar iată că vine și vremea când – dacă nu în fața altcuiva, atunci dinaintea singur cugetului tău, care-ți devine astfel neînduplecat judecător – trebuie să dai sama și de celelalte. Căci o viață nu se alcătuiește numai din cele scrise, ci, deopotrivă, și din cele rostite și făptuite ori chiar numai gândite...

Oricum, câtă deosebire între orgoliosul mare logofăt de mai târziu și tânărul cărturar din vremurile acelea care-ți par acum atât de îndepărtate! Tânărul cărturar care descoperea rând pe rând, cu uimire, cu încântare și, uneori, nu fără oarecare spaimă, fețele lumii. Care nu învățase să mintă, nu deprinsese viclenia și nu prețuia decât puterea cărților. Căci de pe atunci înțelesese câtă putere ascunsă zace în foile cărților și câtă nebanuită putere stăpâneau cei cărora li se dăruise harul de a le scrie. Era pur acel tânăr cărturar, avea cugetul limpede ca lacrima, o încredere fără margini în menirea sa și nu bănuia încă nicidecum câți – temându-se de cuvântul scris – îl vor urî pentru harul său. Pe neașteptate îți aduci aminte de cuvintele pe care, într-una din primele lor întâlniri, i le spusese acelui tânăr cărturar Gheorghe Ștefan Voievod, întâiul domn care și-l apropiase, arătându-i încredere și prețuindu-i știința și harul. „N-arăți domnia ta a iscoadă – îi spusese Vodă râzând – se vede de la o poștă că nu știi să minți. Cel puțin până acum. Poate ai să înveți cu timpul, dar asta-i altceva...” Chiar așa: poate ai să înveți cu timpul. Fusese ca o previziune care se împlinea cumva pe nesimțite, pe măsură ce treceau anii, îndepărtându-te de vremurile acelea. Îndepărtându-te,